

A KARTHAUSI FORRÁSAIHOZ.

Százéves a *Karthausi*, száz év óta keresik forrásait és Elek Oszkár összefoglaló tanulmánya¹ után sem szűnt meg a kutatás. Már Elek Oszkár utalt Dumas Karthausi-novellájára. Szerinte Eötvös *Karthausija* és Dumas novellája egyeznek abban a lényeges mozzanatban, hogy a Grande Chartreuse mindkettőnél «az élet hajótöröttjeinek menedéke» s hogy mindkettőnél «az adott szerzetesi helyzetből visszamenően térünk a szerelmi történetre.» Részletekre azonban nem terjeszkedett ki, pedig Eötvös regényében és Dumas novellájában sok rokonvonás, egyezés található.

Dumas hőse is gazdag, előkelő család sarja, mint Eötvös Gusztávja. Szerelmét, M. tábornok feleségét édesanyja házában ismeri meg, míg Gusztáv nagynénjénél ismerkedik meg Júliával. Dumas karthauzija férjes asszonyt szeret, Gusztáv szerelme özvegyasszony. Mindkét esetben tapasztalt asszony áll szemben tapasztalatlan, 24—25 éves, érzelgős fiatalemberrel és lesz okozója a szerelmi csalódásnak. Mikor Dumas hőse tovább nem tudja titkolni szerelmét, külföldre utazik, hogy felejtse. Gusztáv is utazik, hogy Júliát felejtse. Dumas hőse Firenzében ismerkedik meg barátjával Emánuellel, aki mind Armand, mind Artur egyes vonásait viseli, de egyben Dufey szerepének is megfelel. Olaszországból visszajövet meglátogatják Emánuellel a grenoble-i karthauzi kolostort, a hős későbbi vezeklési helyét. Szerzetesünk Párizsban újra találkozik a tábornokkal, aki meghívja vidéki birtokukra. Hőstünk kibúvóira a tábornokné felhatalmazza, hogy barátokat is hozhat s ezért a meghívásnak Emánuellel együtt tesznek eleget. A tábornok néhány nap mulva elutazik és a karthauzi véletlenül tanuja lesz annak, hogy Karolina, a tábornok felesége, Emánuel szeretője. Bosszút forral. Emánuel inasától megveszi azokat a leveleket, melyeket gazdája Karolinától kapott. Ezekből megtudja, hogy Karolina már két éve szeretője Emánuelnek. Karolina férjhezmenetele óta ez az első alkalom, hogy találkozhattak, és ezt is a szerencsétlen, szerelmes barátnak köszönhetik. (Gusztáv is közvetít Dufey és Júlia között). A levelekből megtudja azt is, hogy Karolina gyermeke Emánueltől van. (Júlia gyermekének Dufey az atyja). Ez röviden a *szerelmi csalódás* vázlat.

A karthauzi sírásó nagyot csalódott a barátság érzésében is. És mikor Emánuel elhagyja Karolina szobáját, csak ennyit tud mondani: Oh Emánuel. (Gusztáv is csalódik barátaiban: Armand Dufey szövetségese lett, Arthur pedig Bettyvel kacérkodott).

A karthauzi a levelekkel az asszonyt zsarolja, majdnem párbajra kerül a sor a két volt barát között (Gusztáv és Armand is párbajt ví) de Emánuel meghátrál s a karthauzi karjaiba dobja az asszonyt (Dufey is elhagyja Júliát). A történet azzal végződik, hogy Emánuel és Karolina közös öngyilkosságot követnek el. (Arthur öngyilkossága és Júlia szomorú halála).

A karthauzi sírásói életének ez a szaka, melyet novellánk felöllel, állandóan lelkiismereti furdalásként követi, ezért várja életének végét és ezért ássa a maga sírját.

¹ Elek Oszkár: A Karthausi és forrásai. Irodört. Közl. 1934. 14—31, 113—127. l.

A két történet keretének és több indítéknek hasonlósága kétségtelenül Dumas-hatást is bizonyít Eötvös Karthausijában. Dumas magyarországi népszerűsége köztudomású. Fent tárgyalt novellája 1838-ban jelent meg gyűjteményes kiadásban¹ s önállóan bizonyára már néhány évvel előbb. Hogy ezt a novelláját nálunk is ismerték, bizonyítja az Athenaeum 1841. évfolyamában² megjelent magyar fordítása. Érdekes, hogy a fordítás épen akkor készült, mikor a *Karthausi* utolsó részlete a Budapesti Árvizkönyvben (1841-ben) napvilágot látott. E körülmény pedig azt bizonyítja, hogy a két karthauzi-történet között levő tárgyi rokonságot már a kortársak is érezték.

CSAPLÁROS ISTVÁN.

PÓTLÁS A CSOKONAI-IRODALOMHOZ.

* Az IK. f. évi 170—180. l. megjelent összefoglalásomat technikai okokból nem tudtam 1938 végéig kiegészíteni; azért most pótolom meg a következő adatokkal:

1938.

Rédey Tivadar: *A méla Tempefői*. — *Ism. (b-ár) Nemz. Ujs.* 96. sz. — Schöpflin Aladár, *Nyugat* I. 475—476. l. — Rédey T., *Napk.* II. 59. l. — *B. Gy., Pesti Napló* 97. sz. — *Korunk Szava* 357. l.

Péterffy László: *Irodalmi séta Debrecenben*. A Dóczi-leánygimnázium értesítőjében. Kny. is megj. 32. l. («Képek, könyvek, szobrok, sírok és más emlékek» közt Cs. debreceni emlékei).

Benkó Barnabás: *Magyarázat Cs. egyik bordalához*. *It.* 121—124. l.

Gulyás József: *Cs.-versek egybeillesztése*. *IK.* 405. l.

Karinthy Frigyes: *Cs. és az új mélék*. *P. Napló* 112. sz.

Halász Gábor: *Ismeretlen Cs.-mű.* 276—286.; 359—371. l.

Nagy Méda: *Cs. V. M.* *Nemz. Ujs.* 281. sz.

Klenner Ferenc: *Cs. és a praeromantika*. *Pannonia.* 241—283. l.

ÉCSY Ö. ISTVÁN.

¹ (Oeuvres d'Alexandre Dumas, tome premier, Bruxelles, 1838: Impressions de voyage, 251—258. l.).

² Athenaeum, 1841. I. 52—54. sz. május 2—6. — A fordító Varso álnevet használt. Ezt az álnevet sem az Abafi Figyelő, sem Székely Dávid munkája alapján nem tudtam megfejteni.